

Illustrationen er fra
<http://www.museumsyndicate.com/images/1/6975.jpg>

HISTORIEN ER GAMMEL OG GERRIG

TILTRÆDELSESFORELÆSNING, 19. SEPTEMBER 2012

■ ULRIK LANGEN

Den 19. september 2012 holdt Ulrik Langen tiltrædelsesforelæsning som professor i dansk og europæisk historie 1750-1950 ved Saxo Institutet, Københavns Universitet. Vi bringer her forelæsningen i tekstform og ønsker tillykke med ud nævnelser.

”Opbrud efter opbrud. Mil efter mil. Jamrende hjulnav og gøende hunde, lanser, bukkelskjolde og klaphjelme. Kvinder, der skal føde, konger der bliver balsameret, falskmøntnere der bliver kogt. Vinden bortfører deres råb, sandet glemmer deres fodspor. Muld bliver til roser, og roser bliver til muld. En ung pige lader en eftermiddag i forfjamskelse en lerkrukke ryge til jorden, og længe efter, at hun selv er blevet til ler, pensles et sjældent dekoreret randskår frem, nummereres, fotograferes og lægges frem med en hvid etikette på en blankpudset glashylde. Historien er gammel og gerrig. I sin ene hånd holder den millionerne af navnløse skæbner, folkeslagenes vandring, slavernes angst og kongernes nederlag. Med sin anden hånd rækker den os et potteskår.”

I

Passagen stammer fra Thorkild Hansens ”Det lykkelige Arabien”, og den indrammer et grundvilkår for alle historikere. Nemlig afstanden og dimensionsforskellen mellem den fortid, vi vil i kontakt med, og de spor og efterladenskaber, vi har til rådighed, når vi skal skildre fortiden. Historien er gammel og gerrig og efterlader kun potteskår, som vi må lade os nøje med. Et andet billede på samme situation kunne være en omskrivning af en sentens hos historikeren Pierre Nora; Historie er de sten og skaller, der ligger tilbage på stranden, når erindringens bølge har trukket sig tilbage.

Vi har forskellige måder at leve med vilkårene på. Forskellige løsninger og forskellige måder at bruge, hvad historien rækker os. Vi nøjes naturligvis ikke med at nummerere, fotografere og lægge skåret frem på en glashylde med en etikette. Vi samler ikke kun skaller og sten på stranden for at lægge dem til pynt i vindueskarmenten. Vi vil bruge potteskåret og holde det frem, så man kan forestille sig krukken. Vi knytter fortællinger til skåret, så det bliver meningsfuldt at se på det. Vi undersøger skaller og sten. Vi kaster os ikke bare med ryggen mod bølgen, men vover at sejle på det hav, der har formet, slidt og til sidst kastet skaller og sten op på stranden.

Det, der skaber forbindelsen mellem potteskåret og pigen med krukken – i sidste ende med millioner af navnløse skæbner – er fortællingen. Selvom ”fortælling” er et fortærsket ord, skal det ikke afholde os fra at bruge det, ja, måske kan vi ligefrem generobre det. For når jeg nu taler om fortælling, skal det ikke forveksles med den såkaldte *storytelling* – som bl.a. gik sin sejrsgang i managementlitteraturen for nogle år siden. Overskrifter som ”Storytelling som ledelsesværktøj” eller ”Storytelling i relation til corporate branding” er det første, der dukker op, når man googler ordet. Jeg kunne i øvrigt ikke stå for følgende lakoniske budskab, der dukkede op: ”Den rigtige historie om produktet eller virksomheden sælger”. Her menes nok ”den bedst egnede historie” og ikke det, vi ville forbinde med ”den rigtige historie”. For bare rolig, alt er som det plejer; den rigtige historie sælger ikke.

Jeg taler heller ikke om den analytiske kategori, der inden for historiefaget ofte går under betegnelsen *fortælling*, sådan som man finder den i den slags fortællingsanalyse, hvor diskursive narrativer undersøges og magt og ideologi afdekkes; det kunne være fortællingen om velfærdsstaten, fortællingen om andelsbevægelsen eller det, Jean-François Lyotard kaldte De Store Fortællinger eller metanarrativer. Herunder kan vi placere det, vi kunne kalde det antropologiske fortællingsbegreb, hvor det undersøgte, hvad enten det drejer sig om mennesker eller genstande, fortolkes som noget, der i sig selv har en fortællende beskaffenhed; boligen som fortælling, arkitektur som fortælling, supermarkedet som en fortælling, idrætsklubben som en fortælling.

Jeg taler heller ikke om den type videns- og forskningskommunikation, der går under betegnelsen *formidling*. Altså den forestilling, at historikere arbejder med så komplicerede videnskabelige problemstillinger, at man er nødt til at forlade laboratoriet, lægge kitlen, sætte sig i lænestolen og oversætte sine resultater til en fortælling, som såkaldt almindelige mennesker forstår. ”Formidling” er egentlig en betegnelse, der har en lidt nedsættende klang, når den anvendes af historikere. Når en historiker siger om en anden historiker, at han eller hun er ”en dygtig formidler”, så ligger det i kortene, at vedkommende så er mindre *videnskabsmand*. Den ringeagt er ikke sjældent et udtryk for afsenderens behov for selv at fremstå som en rigtig videnskabsmand. Men den egentlige vildfarelse ligger i, at man overhovedet forestiller sig, at analysen og fortolkningen (i laboratoriet) er adskilt fra fortællingen (dét, der kaldes formidling).

Det bringer os frem til den type fortælling, jeg taler om; fortælling som en af grundpillerne i vores fag. Den enkelte historikers evne til at bruge fortællingen i udfoldelsen af sit forskningsområde, i formuleringen af sine pointer, i præsentationen af sine iagttagelser, i argumentationen for sine synspunkter. For historie er ikke kun en heuristisk, analyserende og fortolkende videnskab, det er også en fortællende videnskab. Det hele hænger uløseligt sammen.

II

Johannes Steenstrup, professor ved Københavns Universitet fra 1882 til 1917, lod i sin bog *Historieskrivningen. Dens Udvikling gennem Tiderne, dens Væsen og Formaal* fra 1915 et kapitel bære overskriften "Er Historie Videnskab eller Kunst?" Det spørgsmål bliver ikke stillet så ofte nu om dage.

Steenstrup taler om,

at genopvække Fortidens Personer fra de døde, hvad der kun kan ske ved, at vor Tales malende og plastiske Kunst lader de henfarne Skikkelser fremtræde for Forestillingen og handle i de bevægede eller skønne Scener, hvori de optraadte. Eller vi maa paa Dramaets Maade lægge alt til Rette, saa at man ser Udviklingen, Knudens Spænding og den endelige Løsning. Vi maa som Skuespillere leve os ind i de handlende Personers Karakter og Ejendommelighed, saa at vi føler og opfatter som dem. For at vække Læserens Opmærksomhed og holde den vedlige maa vi forstaa paa alle Maader at faa ham til at lytte og til at opfatte, hvad der er Sagens Kærne og hvad Tilfældigheder. Man har da spurgt, om ikke Historie er Kunst snarere end Videnskab.

Naturligvis ikke, mener Steenstrup. Der har eksisteret historiske metoder og sandhedskrav lige fra antikken til i dag; alt sammen noget, der har udviklet historie som et videnskabsfag. Men kernen i kapitlet i Steenstrups bog er, dels at fortælling og videnskab hænger sammen, dels at følelse og indlevelse bruges som historisk metode og til historisk erkendelse.

Steenstrup afslutter kapitlet sådan her:

Med alt hvad der foran er udviklet [om metodiske krav, UL], er der ikke udtalt nogen Tvivl om, at det stedse er Historikerens store Pligt at stræbe efter en skøn Fremstilling, og der er ikke givet Afkald paa, at Historikeren, naar han skildrer **Mennesker og Begivenheder**, overalt hvor det er muligt, skal fremstille dem med **Kunstens fængslende Evne**, med et **Dramas gribende Kraft**. Og der vil næppe i noget andet Fag være større Mulighed for, at et Arbejde kan faa **et Kunstværks Karakter**. (mine fremhævelser, UL)

Idéen om "kunstværkets karakter" føjes ind i definitionerne af historiefaget og historievidenskaben, i professionelle retningslinjer for historiestuderende og som en del af de metodiske refleksioner. Det er ikke mit indtryk, at man i dag taler udtømmende om "kunstværkets karakter" på kurser i metode og teori. At der "næppe i noget andet fag" kan være større mulighed for at arbejde med fremstillingen, er en kendsgerning, der nemt fortrænges. Det kan let glemmes, at fortællingen er et grundvilkår, hvad enten vi vil det eller ej. Fortolkning og fortælling er ikke adskilte processer; fortælling er ikke at ikklæde sine resultater en bestemt sprogdragt. Netop derfor kan det betale sig at gøre sig umage med fortællingen, at bruge kunstens fængslende evne – for så gør man sig jo også umage med sin analyse og fortolkning.

Hvad der også er værd at lægge mærke til i Steenstrups-passagen er, at det, der skal skildres ”med kunstens fængslende evne og dramaets gribende kraft” er – kort og godt – ”mennesker og begivenheder”. Mennesker og begivenheder er historikerens genstandsfelt.

Steenstrups tekst er små 100 år gammel. Udgivet fire år efter Kristian Erslevs *Historisk Teknik*, som stadig bruges stort set ufiltreret i undervisningen rundt om på historiske institutter. Meget vand er løbet gennem åen siden. Ikke for Erslev, der i en vis forstand sejrede, men for Steenstrups insistensen på indlevelse og fortælling, der i en vis forstand tabte – også selv om fortællingens problematik har været oppe og vende med jævne mellemrum siden. For historiefaget har jo sine vendinger og tilbagekomster. Den sproglige vending, den kulturelle vending, *the spatial turn* (vendinger omtales gerne på engelsk) – de seneste år er en del interessante studier og værker faldet ind under betegnelsen *the emotive turn*. Vendinger hænger ofte sammen med opgør med det eksisterende og samtidigt udskrevne dødsattester. Tænk bare på Emmanuel Le Roy Laduries bombastiske erklæringer i 1970’erne om den totale udrensning af begivenheden fra historien. Begivenheder – *l’histoire événementielle* – var ikke værd at studere – de var blot krusninger på overfalden. Strukturernes og *la longue durée* var alt.

Som jeg sagde lige før, udmærker vort fag sig også ved tilbagekomster og genopstandelser. Ladurie begyndte således pludselig at tale om begivenhedens tilbagekomst. Dog med det forbehold, at begivenheder kun var interessante, hvis de med ét havde forandret eller forskudt eksisterende strukturer. Senere fik enkeltbegivenheder en temmelig prominent plads i hans forfatterskab. Ja, faktisk *både* mennesker og begivenheder, for at det ikke skal være løgn.

Nogle af disse tilbagekomster – eller justeringer – sker af og til med en proklamerende nyhedsmarkør sat foran; *new historicism*, *new military history*, *new cultural history* eller *la nouvelle histoire* kort og godt. I 1979 kunne den britiske historiker Lawrence Stone proklamere ”The Revival of Narrative” i en artikel i tidskriftet *Past & Present*; med undertitlen ”Reflections on a New Old History”. Lawrence Stone beskrev denne fortællingens genopblomstring som et brud med den absurd kvantificerende historie, den cliometriske, eller med den ideologisk tyngede strukturhistorie. Man vendte sig væk fra forsøget på at finde lovmæssigheder i den historiske udvikling, væk fra økonomisk og demografisk determinisme.

Stone var polemisk og ironisk forsigtig. Han forsikrede sine læsere, at selvom han bragte emnet om fortælling på bane, betød det ikke, at alle nu skulle smide deres regnemaskiner væk og begynde at fortælle historier. Vel nok en spydighed, men ikke desto mindre en foregribelse af den kritik og afvisende rygmarvsreaktion, der af og til rejser sig, når man bringer fortællingsaspektet ved historiefaget på banen.

Fortællingens tilbagekomst var ikke rigtig noget, der blev hængende blandt historikere her i landet. I 1980’erne og 1990’erne var man mere optaget af udfordringen eller berigelsen (afhængig af ståsted) fra poststrukturalismen og post-

modernismen. Der blev godt nok *talt* narrativitet – stolpe og stolpe ned, men de fleste nøjedes med at holde tingene ud i strakt arm og kommentere narrativerne. Ikke producere dem. For de flestes vedkommende blev det ved snakken.

Hvad Stone og alle andre ikke kunne vide, var, at den *social science*-historie og strukturhistorie, som fortællingens genkomst var en reaktion på, ville blive afløst af et nyt hegemoni, et nyt videnskabsideal, der i en vis forstand har uniformeret historikernes videnskabelige produktion og presset fortællingen ud på et sidespor – eller over i armene på andre aktører. Jeg taler her om den klassiske monografis gradvise nedprioritering og om den videnskabelige artikels status som den afgørende forskningsmarkør. Sat lidt på spidsen kan man sige, at fortællingen har måttet vige for analysepræsentationen. Konsekvensen af den forskydning er i mine øjne blevet en tiltagende konformitet i den videnskabelige kommunikation. Jeg tror ikke, at jeg står alene med min holdning. Det er i hvert fald tankevækkende, at tidsskriftet *Social History* fra redaktionel side er begyndt at opfordre indsendere af manuskripter til at bryde med den videnskabelige artikels form og sproglige stil; den er begrænsende og ikke just befordrende for “originalitet og faglig risikovillighed”, som tidsskriftet skriver.

III

Og så er der det her med indlevelsen og følsomheden. Noget, der med jævne mellemrum er blevet diskuteret siden Steenstrups dage (og længe før), og som hænger nøje sammen med fortællingsaspektet. Jeg tror, at den franske historiker Arlette Farge har fat i noget, når hun siger, at det emotionelle træk er uundgåelig, når man, som hun udtrykker det, “bemægtiger sig andres ord og andre tiders ord”. Og det er jo det, vi gør, når vi bruger kilderne; vi bemægtiger os andres ord og ord fra en anden tid. I den proces, siger Farge, bevæger man sig ind på et område, hvor teorierne slipper op eller kommer til kort. Det emotionelle træder i stedet. Historie er, som Farge skriver, mere en *bricolage* – et pillarbejde – ad snoede stier med utallige digressioner end et teoretisk abstraktionsforetagende. Derfor har arbejdet med kilderne en sanselig kvalitet, der knytter sig til de fortællinger, der allerede eksisterer i materialet.

I min bog fra 2005 om franske revolutionsemigranter i Danmark havde jeg Arlette Farge i bagehovedet, når jeg efterforskede og skildrede de mennesker og de liv, der er bogens omdrejningspunkt. Nogle af de skildrede liv er der en del kilder til, andre kun ganske få. Og kilderne til skildringen af den samme person kan være uensartede på samme måde, som kilderne til henholdsvis den ene og den andens historie kan være ganske forskellige. Det er netop *her* den væsentlige forskel ligger mellem på den ene side videnskabsmanden La Coudraye og skibskonstruktøren Ducrest – begge adelsmænd, der flygtede fra revolutionen i Frankrig – og så den forfulgte officer Dubrou og svindleren Arsant – også to flygtninge – på den anden.

La Coudraye og Ducrest forfattede begge en længere række tekster, der var skrevet med henblik på et publikum. Hvad enten det drejer sig om deres videnskabelige publikationer, politiske skrifter, mere eller mindre selvbiografiske stykker,

ansøgninger eller endda også deres private breve. Der har været et ønske om at sætte ord på sine tanker, at fortælle om sit liv eller hvad det nu måtte være. Det intentionelle aspekt er afgørende. Der er tale om tekster, der er tilrettelagt for at blive læst og forstået af et antal mennesker – nogen gange kun af ét menneske, som i de private breve. Det er alle tekster, der vil forklare og skabe tanker, ændre tingenes tilstand ved at opstille en historie eller placere en refleksion. De er struktureret efter bestemte mønstre og underlagt systemer, der kan tydes. De vil overbevise, de forsøger at supplere eller ændre vores viden.

Noget andet er politiforhørene af staklerne Dubrou og Arsant, der sad inde-spærret i rådhusarrestens stinkende celler. Den ene for – måske – for at have planlagt et attentat mod den franske republiks udsending i København. Den anden for at have handlet med falske, franske assignater. Politiforhørene er *også* skrevet med henblik på at blive læst. Men ikke som tekster, der skal inspirere eller forandre noget, men som tekster, der har et præcist defineret formål for de myndigheder, der har skabt dem. Dubrou og Arsant har ikke selv bedt om at blive læst. Ingen af dem havde drømt om at komme i en situation, hvor de skulle forklare sig, beklage sig eller retfærdiggøre sig foran en dommer og en politimester. Deres ord og forklaringer er deponeret som et tillæg til en eller flere begivenheder, der har fundet sted. Deres strategi under forhøret følger ikke den samme intellektuelle proces som den trykte tekst eller det velovervejede brev.

Deres ord udleverer det, som aldrig ville være blevet sagt, hvis ikke en socialt forstyrrende begivenhed havde hændt og var blevet gjort til genstand for politiets opmærksomhed. På den måde fortæller forhørsreferaterne det usagte. I et bestemt sprog fortælles dét, som myndigheder har brug for at vide for at kunne gøre det essentielle; nemlig at finde de skyldige og finde ud af, hvordan de skal straffes. Arsant og Dubrou har ikke bedt om blive gjort til genstand for opmærksomhed og blive skildret af en historiker mere end 200 år senere. Men det har La Coudraye og Ducrest. I hvert fald indirekte.

Det bringer os videre til forholdet mellem de narrativer, der allerede eksisterer i kildematerialet og den fortælling, historikeren skaber. Som den amerikanske historiker Martin Jay (og mange andre) har sagt, findes der ikke noget historisk materiale, der er helt blottet for betydning, og som bare ligger og venter på, at en historiker skal arrangere og fortælle det på en given måde. Det betyder på den anden side ikke, at al menneskelig praksis altid allerede er sprogligt forordnet, at alt altid er underlagt diskurser. Langt fra. Det betyder heller ikke, at man som Nietzsche skal affærdige eksistensen af alle begivenheder, der ligger forud for deres rekonstruktion. Derimod skal man anerkende de historiske aktørers beretninger og fortællinger og dermed også deres historiske indhold og kvalitet.

Fortidens menneskers fortællinger kan bruges *netop* som *fortællinger* og ikke bare som informationer, der stilles til historikerens rådighed, når han eller hun skal skabe sin egen fortælling, ikke bare som et formløst råmateriale, der skal fodre historikerens fantasi og kombinationsevne. Ideelt set er der tale om en ud-

vekslingsproces mellem to fortælle-mæssige ordner (altså mellem den fortidige persons fortælling og den nutidige historikers); en udveksling, der skal fastholde den historiske fremstilling og sørge for, at den ikke bliver for vilkårlig. Lad mig tage det for mig lige nu mest nærliggende eksempel.

I min netop udkomne bog, *Det sorteste hjerte*, har jeg skildret te- og porcelæns-handler Michael Brabrands udfordring af enevældens rets- og embedssystem, hans lange indespærring og de sager, der blev rejst mod ham i 1790'erne. Bogen handler om alt muligt andet end blot en kværunderende tehandler. Den handler om et netværk af handelsmænd og håndværksmestre. Den handler om de opfattelser af politik og retfærdighed, der herskede i bestemte kredse i København. Ikke de opfattelser, der blev udstillet i intellektuelle og patriotiske skrifter, men de holdninger, der kom til udtryk i den daglige samtale og over disken i byens forretninger. Bogen handler også om opløb, magtmisbrug og revolutionsfrygt. Om hårdnakkede rygter og hidsige pamfletter. Og om løgne, ikke mindst. Netop det sidste kan være en udfordring for historikeren, hvis det blot handler om at afdække begivenheder, at opstille sandsynlige scenarier og tillægge eller fraskrive fortidige udsagn sandhedsværdi. Men man kan jo også gøre noget andet. Man kan anvende de fortællinger, som de implicerede selv har efterladt sig, og udnytte deres narrative potentiale.

Palmesøndag 1790 kommer tehandler Brabrand og lotterikollektør Valentin i klammeri med hinanden. Det udvikler sig til et regulært slagsmål, hvor de begge kommer til skade; blødende munde, blå mærker og hul i hovedet. Også deres ære lider et knæk, mener de begge. Der findes flere udlægninger af hændelsesforløbet. En stor del af de følgende genvordigheder for de implicerede handler om at afdække hændelsesforløbet. I min fortælling har jeg ladet de impliceredes (og mange andres) egne fortællinger komme til deres ret med alle deres selvmodsigelser, inkonsekvenser og idiosynkrasier.

Mit ærinde har nemlig ikke været at tildele sandheds- eller sandsynlighedsværdi. Det ville ikke give mening. Hensigten i *min* fortælling har været at komme tættere på fortiden gennem *fortidens* fortællinger. Ikke fordi fortællingerne er sande og kaster et opklarende lys over, hvad der *faktisk* skete på Ulfeldts Plads Palmesøndag 1790 efter kirketid – og ikke fordi man kan fæste lid til dem i kildekritisk beretningsforstand. Men fordi det er fortidens fortællinger og derfor ligger tættere på fortidens virkelighed, end min fortælling gør. Det er fortidens stemmer i en polyfonisk virkelighed. De kan ikke udredes i fint profileret system og bedømmes entydigt – ligesom vi ikke selv bevæger os rundt i en verden, hvor ting og udsagn kan bedømmes ud fra et entydigt sandhedskriterium.

IV

Den historiske erkendelse, der er forbundet med historien om den koleriske tehandler, kan ikke udfoldes tilfredsstillende inden for rammerne af den konvention, som det nye videnskabsideal har opstillet som standard; nemlig en 20 siders engelsksproget artikel publiceret i et internationalt tidsskrift.

Hvis jeg skal leve op til de krav, som det nye videnskabsideal opstiller, er det nødvendigt, at jeg skærer skiver af Brabrand-fortællingen og oversætter dem til videnskabssprog. Jeg må fjerne fortællingens fremadskridende, tilrettelagte form og parfumere med videnskabelige dufte, endda på trods af at jeg er ganske sikker på, at mine historikerkolleger – og mange andre – forstår, hvad jeg skriver, selvom det ikke bliver serveret i 20 siders engelsksprogede portionsanretninger. Men det forventes i vid udstrækning, at netop *den* form bliver brugt, når vi skal kommunikere historisk erkendelse til hinanden. Det er en forventning, vi selv har skabt. Af to grunde.

For det første er der tale om en let målbar enhed. Det er en fordel i det bibliometriske systems store videnskabelige regnskab. For det andet skal teksten ligne det, vi – inspireret af samfunds- og naturvidenskaberne – har bestemt os for skal være videnskabens primære kommunikationsform. For det er vigtig, at det, vi laver, kan genkendes og identificeres som videnskab, så vi kan være med. Så vi kan "byde ind", som det hedder. Og så vi ikke skriver os ud af bevillingskapløbet.

For nylig skrev Berlingske Tidende, at "offentlige forskningskroner", som avisen så charmerende kalder bevillinger, for fremtiden skal gå til forskere, der vil forske inden for fem definerede, strategiske forskningsområder. "Nu laver vi et paradigmeskift", udtalte uddannelsesminister Morten Østergaard. "Vi går væk fra at tænke i discipliner og væk fra at fordele kagen ligeligt til at tænke i løsninger og udfordringer". Løsninger og udfordringer. Jeg synes ikke, det lyder betryggende. Selvom Morten Østergaard hverken er gammel og sikkert ikke særlig gerrig, skal vi heller ikke her regne med at få meget andet end potteskår. Når Østergaard samtidig taler om prioriteringer, begynder alarmklokkerne for alvor at ringe. Prioriteringer betyder nemlig, at der skal tages fra én kasse og gives til en anden.

Jeg må bedrøve jer med, at der tilsyneladende ikke rigtig er plads til historikere i den sammenhæng, men vi har da altid lov at håbe på en sprække, hvor vi kan byde ind. Kigger man nærmere på grundlaget for ministerens optimistiske paradigmeskift, nemlig kataloget med titlen "FORSK2020 – strategiske forskningshorisonter", opdager man hurtigt, at et fag som historie næppe kommer til hverken at deltage i udfordringen eller indgå i løsningen. Kataloget taler om energiteknologi, bioressourcer, diagnostik og pleje. Det handler om at skabe "et højteknologisk samfund med innovationskapacitet", "et effektivt og konkurrencedygtigt samfund" og samtidig "et kompetent samfund med sammenhængskraft". Til det sidste skal der bruges "læring, kulturforståelse og interkulturelle kompetencer". Hov, her var der da noget, vi som historikere måske kunne sno os ind i. Men når alt kommer til alt: Lige meget, hvor meget vi prøver at efterligne natur- og samfundsvidenskabernes præsentationsformer, vil vi ikke for alvor komme med ind i det strategiske selskab.

Vi har dog én vigtig rolle at spille. Vi kan om en årrække stå med armene over kors og sige: "I skulle have lyttet til os. Vi ved nemlig, at det historisk set kun meget sjældent er de målrettede satsninger, der for alvor bon'er ud. Den historiske

erfaring viser, at man ikke kan fremdiskontere på den måde. Den slags historiske lovmæssigheder, som ministeren tror på, findes ikke. Det ved vi historikere". Det kan være vores rolle.

Noget andet er den fremherskende forestilling i alt det her, om at forskning legitimeres ved, at den peger frem eller giver løsningsforslag. Jamen, kæreste venner. Vi er historikere. Vi ser ikke frem. Vi ser tilbage. Sådan er *det*.

V

Skal vi ikke glæde os over, at historie som det eneste fag på humaniora har fortællingen som en del af fagets erkendelsesmæssige grundlag – og i øvrigt dyrke det lidt mere. Steenstrup turde stille spørgsmålet "Er historie videnskab eller kunst?", fordi han hvilede tilstrækkeligt i sin egen overbevisning om sit fags værd og videnskabelighed. Der var intet udfordrende i spørgsmålet. Der var noget fredssommeligt definerende i det.

At vi har fortællingen som en helt grundlæggende præmis i vores fag, giver os et ekstra gear. Men det kræver, at vi vedgår arv og gæld – også arven fra og gælden til Steenstrup og andre, der havnede på et sidespor. Jeg synes, vi har gjort det svært for os selv. Ikke blot ved at dyrke et format, hvori fortællingen har svært ved at trives. Men også ved at låse fortællingen ude gennem en til tider alt for hårdhændet teoretisering. Der kan være noget næsten befriende i at minde sig selv om noget andet, Steenstrup skrev i sin lille bog: "Historien er den lettest tilgængelige af alle Videnskaber. Enhver kan læse Historie uden Forstudium; det er det mindst tekniske af alle Fag og har saa at sige ingen Betegnelser eller Begreber, som tilhøre det alene og om hvis Betydning Læseren først maa skaffe sig Kundskab..."

Det er jo stadig sandt. Og det kan vi i historiefaget godt have det lidt svært med. Udover kildekritikken har vi ikke metoder eller teorier, der entydigt definerer vores fag eller udgør ryggraden i vores selvforståelse. Vi må låne. Det gør vi flittigt, og det er godt. Rigtig godt. Hvis ikke vi havde gjort det, var vores fag gået neden om og hjem for længst. Når jeg alligevel tager fat i det, vi kunne kalde "historiefagets nye teoretiske dagsorden", er det alene fordi, det hænger sammen med de konsekvenser, den har for fortællingsaspektet. På samme måde som vi har gjort det svært for fortællingen ved at insistere på den 20 siders engelsksprogede artikel som den nye matrice, har vi med den meget eksplicitte påberåbelse af teoretiske referencer som et rationale i sig selv – igen ud fra en opfattelse af, hvad der tjener til højne fagets videnskabelige status – gjort os selv en bjørnetjeneste.

Den højlydte raslen med begreber og teorier er ikke altid befordrende for fortællingen. Ikke fordi teorier og begreber ikke kan fortælles – det kan de sagtens. Men hvis den historiske erkendelse – og dermed fortællingens – *heuristiske* dimension styres for entydigt af begreber, teorier og koncepter, begrænser vi os selv, når vi leder og prøver at finde. Sagt på en anden måde: Hvis man er bevæbnet til tænderne med teorier, når man møder fortidens virkelighed, og forsøger at holde den i skak med en skarpslebne teori, kan det jo nemt ende med, at man i et

nervøst øjeblik kommer til at slå den – altså den fortidige virkelighed – ihjel, hvis den laver en uforudset bevægelse.

Man får af og til fornemmelsen af, at teorierne bliver et panser, der beskytter os, men samtidig afskærer os fra fortidens levede liv – og måske endda også fra den verden, der lige nu er omkring os. Historie bliver på den måde noget vi sysler med i fred; fortiden som genstand for vores intellektuelle øvelser. Lidt skælmisk har Pierre Bourdieu engang sagt, at ”teoretikeren er den, der betragter, den, der beskriver spillene uden at spille dem”. Sat lidt på spidsen kunne man sige, at teorierne nemt skaber afstand, mens fortællingen kan skabe nærhed. Fortællingen giver os mulighed for at spille *med* – og den giver os noget at *spille* med.

Hvis vi fortrænger fortællingen som et – fuldt erkendt – grundelement i vores videnskab, begrænser vi vores fag. Vi fjerner det ekstra gear. Jeg siger ikke, at vi nu skal smide teorierne og den 20 siders engelsksprogede forskningsportionsanretning væk (regnemaskinerne er for længst forsvundet) og bare begynde at fortælle historier. På ingen måde. Men jeg siger, at vi i mangfoldighedens, men også i traditionens og den faglige stoltheds navn, skal tage fortællingen tilbage. Og jeg holder fast i, at vi skal kunne tale med hinanden og – måske endnu vigtigere – med verden omkring os – ikke kun gennem det nye videnskabsideals former, men også gennem noget for vores fag så grundlæggende som fortællinger.

Selvom historien er gammel og gerrig og kun rækker os et potteskår, så har vi alle ambitionen om at skildre de navnløse skæbner, folkeslagenes vandring, slavernes angst og kongernes nederlag. Jo flere strenge vi har at spille på, jo bedre. Jo større mangfoldighed i den videnskabelige kommunikation, jo bedre. Lad os derfor byde fortællingen velkommen tilbage i vores fag og tage godt imod den fortabte søn.

Vi skal tage fortællingen til os igen. Vi har jo i modsætning til eksempelvis managementkonsulenterne og andre historiefortællere en lang tradition og en enorm erfaring at trække på. Vi var her først, og vi gør det bedst. Hvis vi vil. Tak for ordet.

ULRIK LANGEN
 PROFESSOR, PH.D.
 SAXO-INSTITUTTET
 KØBENHAVNS UNIVERSITET
 FRW104@HUM.KU.DK